

EVOCĂRI

Acad. Ion Băncilă

Ca șef de lucrări la laboratorul de geologie de pe lângă catedra de geologie a Universității din București, în timpul cât aceasta a fost ocupată de profesorul Voitești, între anii 1936-1943, am avut prilejul să cunosc mai de aproape pe cel pe care casa în care ne aflăm și obiectele adunate în ea, ni-l evocă atât de puternic. Cu afecțiunea și cu respectul pe care ni-l împin timpul scurs de atunci, voi încerca să schițez conjunctura în care a avut loc trecerea profesorului de la Cluj la București și câteva secvențe din atitudinile și activitățile sale.

Nu știu dacă este necesar să precizez că nu am fost ceea ce se cheamă un elev al profesorului Voitești, formarea mea într-ale geologiei fiind încheiată când sorții ne-au pus față-n față. De astfel nu pot spune că am fost elevul sau discipolul cuiva.

Când, în anul 1936, catedra de geologie a Universității din București a devenit vacantă prin mult întârziata retragere a profesorului Sava Athanasiu (avea 75 de ani), s-a pus și întrebarea: Cine va fi urmașul: Ion Popescu Voitești, profesor din 1919 la Universitatea din Cluj sau Ion Athanasiu (fiul lui Sava) profesor, numai din 1930, la Universitatea din Iași.

În concurență era de fapt un grup al „bătrânilor”, colegi și prieteni

ai lui Sava Athanasiu și un grup denumit de un glumeț „falanga”, care reunea o seamă de profesori la vârsta maturității, precum și câțiva funcționari superiori din Ministerul Instrucțiunii, care se agitau pentru obținerea unui rol mai mare și erau tare nervoși că la Academia Română bătrânii blocaseră toate posturile. De altfel, curând după aceea, ai au izbutit să înființeze o Academie de Științe, unde au devenit membri fondatori. Jenică (cum i se zicea pe scurt) era agreatul primului grup, iar Voitești era agreatul celui de-al doilea grup. Lupta se da cu sorți aproape egali și rezultatul votului pe care consiliul profesoral urma să-l dea în problema chemării unuia sau altuia dintre candidați, rămânea cu totul incert.

Deși profesorul Voitești avea mai multe drepturi, fiind mai vechi și cu mai multe lucrări, era clar că pe primul plan stătea aritmetica voturilor, conform binecunoscutului „lanț al slăbiciunilor”.

Pentru noi, care formam „personalul ajutător” de la catedră, așteptarea era destul de plictisitoare, în joc fiind stabilitatea în posturi; un profesor nou putând să însemne și ajutoare noi, mai agreate de el. Firește că, în ceea ce ne privea, ne-am fi simțit mai siguri pe urmașul de sânge al fostului profesor, dar posibilitățile de a intra în taberele amintite erau nule. Nu aveam pe colo rude sau alte căi de influență și ne gândeam cu grijă la zicala „când bivoli se ceartă, mor broaștele”. Aceasta o știam și noi, dar nu și combatanții. Singurul „noroc”, era că profesorul Sava Athanasiu ne prevenise că, posturile din laborator erau doar o etapă spre o slujbă cu adevărat stabilă, indicându-ne chiar și direcția: învățământul secundar sau Institutul geologic.

Așteptat deci, cu aceeași nerăbdare ca și candidații, până ce, într-o seară pe la finele lui august, am primit vestea: consiliul profesoral a hotărât cu majoritate de un vot să fie chemat la catedră profesorul Ion Popescu Voitești de la Cluj.

Noul profesor a întârziat două luni să facă vizita de instalare și nici nu a dat semne asupra intențiilor sale. Abia pe la finele lui octombrie, tot într-o seară, dinainte anunțat prin telefon, a pășit prin poarta grea de

stejar a laboratorului cu aerul unui cavaler gata să-și rupă sulița în pieptul adversarului, în timp ce noi „personalul ajutător”, stam înșirați pe culoarul lung, larg și pustiu.

Cum vă puteți imagina, „adversarul” principal eram eu, care îmi lucrasem teza de doctorat având unele îndrumări din partea lui Ion Athanasiu și cu recomandarea venerabilului său tată. Eram pregătit pentru orice, mai ales când i-am zărit ținuta.

Profesorul Voitești a știut însă să ne domine și după un scurt și sec salut, și-a luat în primire biroul, foarte bine aranjat într-o cameră de colț din clădirea nouă. În zilele următoare, după instalarea sa la catedră, s-a decis să-și transporte de la Cluj biblioteca cu dulapuri solide din stejar. Era foarte mândru de acele dulapuri, în parte imaginate de el, cu niște uși care se puteau împinge orizontal spre interior. Mai târziu și-a adus și mobila strict necesară pentru a aranja o cameră de dormit, alături de birou. A locuit acolo aproape un an, cel mai productiv din cei șapte câți a predat la București.

Foarte curând profesorul a început organizarea de excursii pentru documentare cu studenții, în cursul cărora, cu temperamentul său deschis, reușea să împiedice orice constrângere. Când, la prima dintre aceste excursii, la una din mesele comune, mai în glumă, mai în serios, ne-a spus cam ce are de gând să întreprindă, la catedră, am avut prilejul să-i răspund și să exprim poziția noastră adevărată. A fost puțin surprins, dar de atunci umbrele dintre noi s-au împrăștiat.

Nu mult după aceea, ne-a propus să organizăm întâlniri în familie și pentru început ne-a poftit în casa nou aranjată în cartierul Cotroceni, unde ne-a primit cu largă ospitalitate și bunăvoință. Plăcerea lui a fost să ne dea să gustăm vinul din via care o plantase aici. Și nu admitea ca cineva să stea cu paharul gol în față. Cu mâna lui, și fără zgârcenie, îl umplea. Iar dacă vreunul ezita pe motiv că vinul e tare, el răspundea voios: „Nu e tare vinul, ci e slab românul”.

În anii care au urmat, nu am avut niciodată vreun diferend cât de mic. Ba mai mult, când a luat ființă Academia de Științe, ne-a propus pe

toți membri corespondenți și ne-a înlesnit publicarea mai multor note de specialitate. Nu ne-a impus niciodată ce anume să scriem, dar ne-a îndemnat mereu să publicăm.

Una din primele sale inițiative după preluarea catedrei a fost să se decoreze pereții lungului culoar cu tablouri, diagrame, profile, hărți, care să îndepărteze monotonia și răceala. Cine intra după aceea, își putea plimba cu interes privirea, cugetând eventual mai mult în fața uneia sau alteia din imaginile expuse. O parte din aceste decorațiuni se păstrează și azi.

Mai târziu profesorul a dispus ca din alocația de la decanat și din alte fonduri obținute prin străduințele de la societățile de petrol unde lucra, să se construiască dulapuri cu ramă metalică și cu pereți de sticlă, în care au fost expuse, tot pe culoare, eșantioane de roci și de minerale reprezentative.

În 1938-1939, Voitești a comandat un mobilier nou, masiv și aspectuos pentru sala de lucrări practice, care rămăsese neschimbat de pe vremea lui Grigore Ștefănescu. Acest mobilier există și astăzi, purtând obișnuitele scrijilituri și semnături ale studenților care s-au perindat în jumătatea de veac scursă de atunci. Prin toate acestea și altele, profesorul Voitești se dovedește un luminat gospodar și om cu inimă largă.

Bine legat, brunet, cu păr ondulat și des, nas acvilin, ochi jucăuși și mișcări sprintene, harnic, isteț, entuziast, volubil, imaginativ și adânc ancorat în locurile natale, profesorul Voitești era fizic și psihic un autentic reprezentant al omului din Gorj, din aceeași plămadă cu Brâncuși.

Mintea sa ageră era ca un cazan sub presiune, gata oricând să reverse surplusul de energie. Îmi amintesc cum, la ieșirea de la orele de curs, când te așteptai să se simtă obosit (mai ales că în ultimii ani suferise la Cluj de o boală foarte grea), se pornea pe lungi perorații pe diverse teme geologice. Dintr-un teanc de hârtie albă ce-i sta în față, umplea pagină după pagină cu schițe, simboluri, pe alocuri mici explicații, cu scrisul său ascuțit, reflex al unei tensiuni interioare, dorind să ne înfățișeze

o anumită viziune de geolog. Păreau a fi momentele cele mai plăcute pentru el, când micul, dar atentul auditor urmărea cu interes, dar nu totdeauna cu înțelegere, teme expuse. După o vreme își aducea aminte că a trecut timpul, făcea ghem toate acele hârtii și le arunca la coș. Descărcat astfel de preaplînul preocupărilor, pornea vioi spre casă.

În urma profesorului încercam uneori să reconstituim șirul vorbirii, consultând și ceea ce se mai putea recupera din ghemotoace. Constatam atunci că, în graba-i febrilă, adesea schițele se suprapuneau, făcând dificilă separarea ideilor, întunecând într-o oarecare măsură înțelegerea de ansamblu, dar relevând că în interior multe întrebări nu-și găseau încă o cale mulțumitoare de rezolvare.

Profesorul Voitești era înainte de toate un geolog, aproape toate celelalte preocupări intelectuale fiind eliminate de această pasiune. Poate de aceea unii au considerat că profesorul Voitești a extins prea mult în domeniul probabilului aspectele locale, într-un cuvânt imaginația. Este însă discutabil dacă aceasta constituie o lipsă sau dimpotrivă. Este știut că, personalități stimulate mult la vremea lor pentru abținerea de la idei îndrăznețe, sub motiv că nu se dispune încă de dovezi absolute, nu și-au păstrat mai apoi locul în ierarhia valorilor. Datorită tocmai capacității de a-și imagina fenomenele geologice la scară mare, profesorul Voitești s-a alăturat cu toată ființa ideilor privitoare la tectonica în pânze de șariaj, care au revoluționat gândirea geologică la începutul secolului, fiind la noi principalul promotor al acestor idei. Sintezele întocmite de Haim, Lugeon, Haug, Bertrand și Munteanu-Murgoci le-a aplicat la lanțul carpatic, s-a raliat cu toată convingerea. Așa s-a făcut că în 1914 a publicat împreună cu profesorul Mrazec: „Contribuțiuni la cunoașterea fișului carpatic din România”. Era o lucrare la care ținea foarte mult și căreia i-a dat amploare în multe scrieri mai noi, pentru a cuprinde întreaga regiune carpatică și a o încadra strâns în sistemul alpin.

Și cum avea umor și talent la desen, într-un timp a întocmit un reușit profil caricatură, în care pânzele din Carpați erau reprezentat prin trupuri de bărbați la diferite vârste (cum erau considerate și pânzele)

aruncate, în ordine, spre exterior și chinându-se să-și găsească o poziție mai comodă.

În epoca sa, profesorul Voitești rămâne între principalii susținători ai tectonicii în pânze de șariaj a regiunilor carpatice, deși, când s-a referit la detalii, a mers prea departe, dând adversarilor motive de aprigă opoziție și adesea de ironie, de care, de altfel, nu a fost scutit nici Murgoci. Voitești nu făcea nici o concesie, ajungând la oarecare izolare de zona geologiei „oficiale”, iar critica îl irita profund.

Îmi amintesc că, prin anul 1937, cineva i-a șoptit că unul dintre geologii mai tineri pe care l-ar fi dorit succesori la Cluj, s-a exprimat la una din ședințele Institutului Geologic, cam în felul următor: „...era în anii când psihoza pânzelor domina geologia la noi, având în frunte pe profesorul Voitești ...” Fie că i s-a mai adăugat ceva, fie că nu, fapt este că s-a supărat tare de tot, socotind „psihoza” ca un fel ocolit de a spune nebunie ... și astfel lovit în ceea ce considera (și de fapt era) contribuția sa cea mai de seamă asupra geologiei țării.

Generația de azi, care trăiește sub vastele înnoiri ale științei și ale geologiei în special, nu poate înțelege totdeauna de ce unele lucruri care i se prezintă relativ simple, au fost adesea complicate de predecesori, de ce ei nu le-au înțeles cum se cuvenea. Se trece astfel peste faptul că instrumentul de lucru și metoda de lucru erau altele, așa cum mâine s-ar putea schimba din cele ca par ca bine stabilite azi; că ieri, în care au trăit și au lucrat predecesorii, a avut „adevărurile” sale relative care au devenit mai apoi „istorice”. A trebuit totuși să se treacă prin ele, ca să se poată ajunge la cele actuale. De aceea, oamenii mari din trecut ar trebui judecați nu după cât s-au apropiat de cei de azi, ci după cât s-au îndepărtat de cei dinaintea lor. Din acest punct de vedere, poziția profesorului Voitești este remarcabilă, iar personalitatea sa fascinantă.

Fie ca exemplul profesorului Voitești să însemne pentru cei care se ocupă cu știința globului *“un îndemn la stăruință și pasiune, iar pentru cei mulți care trăiesc pe Terra, un îndemn spre o mai bună înțelegere a*

formelor și resorturilor naturii care ne suportă. Căci, departe de a-i fi stăpână, ca oameni, suntem doar produsul ei; un produs care va fi suportat atât cât nu-și va tăia singur pârgiile de susținere”.

Frecvențele retrageri pe care profesorul Voitești le făcea în locurile natale, în care a ridicat și casa devenită azi muzeu, cât și dragostea cu care întotdeauna amintea de ascendenții săi gorjeni, sunt dovezi că el cunoștea și prețuia cum se cuvine natura; el știa cum să privească o pădure, o pajiște cu flori, creștet de munte, un cer senin sau involburat, o țară, un neam, un trecut.

Trecerea sa din viață spre necunoscut, în singurătate, pe un colț din acest pământ strămoșesc, a fost o favoare a morții și o întărire a exemplului în om, pe care ni l-a dat. Să-l respectăm și să-l urmăm în tot ce a reprezentat bun și înălțător.

Îngăduiți-mi ca în încheierea acestei scurte evocări să exprim sincere felicitări celor care au avut ideea creării acestui muzeu geologic în casa marelui savant și care s-au ostenit pentru redarea lui în folosință publică. Îi asigur că în conștiința tuturor, gestul lor este văzut la adevărata valoare, care depășește omagierea profesorului Voitești - ridicat de pe meleagurile gorjenești la cele mai înalte trepte ale științei geologice din România - pentru a constitui un semn de încredere în forțele neamului din care facem parte și al strădaniilor pe care se cuvine să le depunem pentru menținerea valorii și bunului său nume.